

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 338.436

Апанасенко В.С.

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ
НА РІЗНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РІВНЯХ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто вплив макроекономічних показників на розвиток країни, досліджено динаміку інвестування в основний капітал на макро-, мезо- та мікрорівнях. Сформовано та розглянуто структуру та основні макроекономічні показники держави та інвестицій на регіональному рівні. Визначено важливість інвестування коштів у основні засоби на всіх економічних рівнях держави. Загальні показники мають низхідну тенденцію станом на кінець 2018 року. В цілому, структура використання інвестицій не є позитивною та потребує подальшого реформування та активізації інвестиційної діяльності у всі сектори економіки як зі сторони держави, так і зі сторони інвесторів (вітчизняних та закордонних) та підприємців.

Ключові слова: основний капітал, капітальні інвестиції, фінансування основного капіталу, рівні економіки, показники інвестування.

АНАЛИЗ ФИНАНСИРОВАНИЯ ОСНОВНОГО КАПИТАЛА
НА РАЗНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УРОВНЯХ ЭКОНОМИКИ

Апанасенко В.С.

Рассмотрено влияние макроэкономических показателей на развитие страны, исследована динамика инвестирования в основной капитал на макро-, мезо- и микроуровнях. Сформирована и рассмотрена структура и основные макроэкономические показатели государства и инвестиции на региональном уровне. Определены важность инвестирования в основные средства на всех экономических уровнях государства. Общие показатели имеют нисходящую тенденцию по состоянию на конец 2018 года. В целом, структура использования инвестиций не является положительной и требует дальнейшего реформирования и активизации инвестиционной деятельности во все сектора экономики как со стороны государства, так и со стороны инвесторов (отечественных и зарубежных) и предпринимателей.

Ключевые слова: основной капитал, капитальные инвестиции, финансирование основного капитала, уровне экономики, показатели инвестирования.

ANALYSIS OF FINANCING OF BASIC CAPITAL
IN DIFFERENT ECONOMIC LEVELS OF ECONOMY

Apanasenko V.

The article discusses about examines the impact of macroeconomic indicators on the country's development, and investigates the dynamics of investment in fixed capital at macro, meso and micro levels. The structure and main macroeconomic indicators of the state and investments at the regional level were formulated and considered. It is described the importance of investing in fixed assets at all economic levels of the state. The general indicators have a downward trend by the end of 2018. In general, the structure of investment use is not positive and requires further reformation and intensification of investment activity in all sectors of the economy, both from the state side and from the side of investors (domestic and foreign) and entrepreneurs.

Keywords: fixed capital, capital investments, financing of fixed capital, level of economy, investment indicators.

Постановка проблеми. Динаміка основного капіталу і його накопичення в Україні зумовлюються загальноекономічними факторами. В початковий період кардинального реформування економіки держави визначальний вплив має економічний спад у всіх сферах економіки, що, в свою чергу, зумовило обвальне падіння виробництва і ВВП, порушення законності всього суспільного відтворення і основного капіталу зокрема, різке скорочення його накопичення. Процесу накопичення основного капіталу являє

собою певну складність у зв'язку з відсутністю точної порівнянної інформаційної бази на всіх рівнях управління – від підприємства до національної економіки, що і зумовило дослідження теоретичних аспектів накопичення основного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання основного капіталу на різних економічних рівнях та заходи щодо ефективності використання основного капіталу на макrorівні розглянуто у працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: З.Н. Бори-

сенко, В.О. Вишневецький, В.Є. Козак, О.Є. Кузьмін, Е.В. Лапін, Й.М. Петрович, А.Е. Фукс. Найбільше уваги науковці приділяли визначенню показників ефективності використання основних виробничих засобів та встановленню можливостей їх відтворення; інвестування в оновлення основних засобів; лібералізації амортизаційної політики.

Економічна природа та місце власності в економічній системі досліджували такі видатні економісти свого часу, як: А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Сей, К. Маркс, А. Маршалл, А. Картер та інші вчені-економісти. Згодом основні положення теорії людського капіталу були доповнені західними науковцями. Значний внесок у розробку теорії, методології й практики підвищення ефективності відтворення і використання основного капіталу на мезорівні досліджувалися в працях українських економістів: А. Геєця, Б. Кваснюка, С. Мочерного, Ю. Ніколенка, А. Поручника, Н. Редіної, А. Чухна.

Проблемам використання основного капіталу, вибору способів підвищення ефективності його використання присвятили свої праці: Д. Норт, Й. Шумпетер, М. Кондратьєв, Р. Коуз, Н. Нельсон, С. Вінтер, О. Тоффлер, Г. Хакен, Г. Менш, І. Пригожин, П. Нійкамп, Л. Абалкін, Д. Львов, С. Глазьев та інші автори. Віддаючи належне розробкам вітчизняних та зарубіжних вчених, слід зазначити, що й надалі залишається чимало невирішених проблем, котрі вимагають поглибленого дослідження і вироблення методичних підходів, зокрема відносно дослідження процесів модернізації основного капіталу, більш детального дослідження потреби питання його комплексної оцінки на макро-, мезо-, та мікрорівнях.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану та використання основного капіталу і динаміки процесів інвестування в основний капітал. в нього з різних джерел, оцінка ефективності цих процесів та обґрунтування напрямів активізації інвестиційної діяльності в Україні і посилення її позитивного впливу на динаміку економічного зростання на різних економічних рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми модернізації та інноваційного розвитку економіки передбачають пошук нових підходів до практичної реалізації оновлення основного капіталу.

Нагромадження капіталу завжди персоналізоване і реалізується через діяльність господарюючих суб'єктів, якими можуть виступати окремі підприємства, об'єднання підприємств, галузь, регіон, держава. Нагромадження капіталу, як певного виду діяльності, уособлює всю сукупність дій суб'єктів нагромадження з постійного збільшення масштабів використання суспільного капіталу, а також дій щодо налагодження економічного механізму функціонування сфери нагромадження капіталу. Зазначений економічний механізм передбачає існування системних заходів зі стимулювання, фінансування, управління, регулювання процесу нагромадження капіталу.

Основою розвитку будь-якої країни є активізація інвестування в основний капітал підприємств. Економічна діяльність суб'єктів господарювання, рівень їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках визначається значною мірою станом основних засобів, які є основою виробничого процесу підприємства.

Для досягнення економічної стабільності в Україні необхідно вирішити проблеми, пов'язані з управлінням

розвитком інвестиційного процесу. Зокрема, недостатньо з'ясовано є роль державного управління інвестиціями як одного з важливих елементів механізму економічного регулювання. Через недостатнє державне управління, відсутність серйозних економічних важелів підтримки виробничих та фінансових структур Україна втрачає необхідні їй інвестиційні ресурси на структурну переорієнтацію економіки.

Інвестування в основний капітал, як відомо, визначає перспективу розширеного відтворення та інноваційного розвитку економіки будь-якої держави. Тому одним з найважливіших факторів переходу до нового етапу – періоду економічного зростання і фундаментальної структурної перебудови економіки держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав, ефективного їх взаємодії в період виходу з економічної кризи, стабілізації і підйому національної економіки – є розвиток міждержавної інвестиційної діяльності [1].

Ці питання є стратегічними і загальними для всіх держав незважаючи на те, що в кожній з них є свої особливості, що вимагають тактичної конкретизації і прив'язки до реальних національних умов.

Інвестиційна активність в кожній державі у вирішальній мірі визначається можливостями і поведінкою національних інвесторів, проте велика роль і міждержавного співробітництва в цій сфері. Значний спад виробництва та інвестиційної активності вимагають особливого підходу.

Тому основним напрямком ефективної економічної політики зараз може стати інвестиційна підтримка пілотних секторів та стратегічних програм реальної економіки з метою загальної стабілізації та поживлення виробництва.

Оскільки можливості по реалізації стратегічних програм розвитку країни залежать від рівня доходів бюджету, а основними індикаторами національного розвитку є макроекономічні показники, то цілком доцільним буде вивчення особливостей впливу останніх [2], на обсяги капітальних інвестицій за останні роки (табл. 1) [3].

Як свідчать дані таблиці, впродовж 2015–2018 рр. спостерігається зниження обсягу капітальних інвестицій на макrorівні у 1,15 рази у 2018 р. порівняно із 2017 р., що ілюструє негативні тенденції стосовно здійснення капіталовкладень у даному періоді. Варто зазначити, що у 2018 р. відбувається падіння рівня капітальних інвестицій майже за усіма видами економічної діяльності господарюючих суб'єктів, чого не спостерігалось уже впродовж десяти років. Так, найвищий рівень падіння капітальних інвестицій – у сільському господарстві – у 1,4 рази, будівництві – у 1,1 рази, оптово-роздрібній торгівлі – у 1,35 рази, освіті – у 1,1 рази, охороні здоров'я – у 1,5 рази, у сфері телекомунікацій та інформатизації майже у 2 рази. Дана ситуація зумовлена низкою дестабілізуючих чинників, зокрема, затяжною політичною кризою; непередуманою фінансовою та бюджетною політикою; неефективними реформами банківської системи; економічною нестабільністю; посиленнями інфляційними очікуваннями; геополітичними проблемами із Російською Федерацією; недієздатною системою регулювання курсу національної валюти; дефіцитом кредитних ресурсів, що призводить до зниження витрат на оновлення виробничого потенціалу суб'єктів господарювання, галь-

мування у запровадженні інноваційних технологій та унеможливленні будь-які позитивні зрушення щодо розширеного відтворення основного капіталу підприємств реального сектора економіки.

Проте, у 2018 р. зберігається загальне пошкваллення інвестиційної діяльності в контексті нарощування капітальних вкладень. Так, капітальні інвестиції в 2018 році зменшуються на 15,95%. В розрізі видів економічної діяльності зростання демонструють сільське, лісове та рибне господарство – у 1,4 рази, що дозволяє стверджувати про відносно відновлення політики фінансування капітальних вкладень та свідчить про адаптацію підприємств даних галузей до вітчизняних реалій. За іншими видами економічної діяльності впродовж 2018 р. спостерігається подальше падіння обсягу капітальних інвестицій, що є загрозливим процесом, який звужує і без того вузькі інвестиційні можливості та не створює прерогатив для реновації основного

капіталу суб'єктів господарювання, що функціонують у даних галузях.

Аналіз обсягів капітальних інвестицій на макрорівні за джерелами фінансування (табл. 2) свідчить, що частка власних коштів підприємств та організацій є найвищою у структурі інвестицій – складає більше 45%. Зменшилась частка капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків та інших позик [3].

Незначна частка іноземних інвестицій (за даними попередніх років) обумовлена несприятливим інвестиційно-підприємницьким кліматом та високою конкуренцією у світі за інвестиційні ресурси. Тому недостатні обсяги іноземних інвестицій не в змозі вирішити проблеми забезпечення соціально-економічного розвитку України. До того ж, вони спрямовуються у ті галузі економіки, які можуть гарантувати відносно швидкий економічний результат – банківську сферу, переробку, харчову промисловість та інші. Для більш повного

Таблиця 1. Капітальні інвестиції до реального сектора економіки за видами економічної діяльності 2015–2018 (січень-червень)

Усього	2015	2016	2017	2018 січень- червень	Відхилення базисного періоду від останнього звітнього періоду (у відсотках)
	4334225	4324071	6126758	2574896	-15,95%
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	456541	563450	1481224	417379	-43,64%
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	400050	491918	1433936	373236	-47,94%
Лісове господарство та лісозаготівлі	53816	70108	40374	39342	94,89%
Рибне господарство	2675	1424	6914	4801	38,88%
Промисловість	1869427	1282332	1547774	973350	25,77%
Будівництво	1154889	1167742	1516560	697792	-7,98%
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	132015	182019	367661	119245	-35,13%
Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт	25759	11269	21904	14919	36,22%
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	67734	130730	267350	79809	-40,30%
Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	38522	40020	78407	24517	-37,46%
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	75202	144715	189952	94061	-0,96%
Наземний і трубопровідний транспорт	55671	131026	168805	89973	6,60%
Тимчасове розміщування й організація харчування	3832	4507	7685	1665	-56,67%
Інформація та телекомунікації	4087	11326	8209	724	-82,36%
Телекомунікації (електрозв'язок)	849	3958	6675	277	-91,70%
Операції з нерухомим майном	79308	81777	75132	25118	-33,14%
Професійна, наукова та технічна діяльність	6819	7612	5990	1769	-40,93%
Діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження	6200	6824	4394	1547	-29,59%
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	64494	162016	13366	8089	21,04%
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	408587	620298	720211	168522	-53,20%
Освіта	29822	36070	67267	28483	-15,31%
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	37564	51147	114628	26505	-53,75%
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	9240	6906	9701	5863	20,87%

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: складено автором на підставі [2]

аналізу необхідно розглянути капітальні інвестиції за регіонами.

Таблиця 2. Структура капітальних інвестицій в основний капітал за січень-червень 2018

Усього	Використано капітальних інвестицій	
	тис. грн	у % до загального обсягу
	2574896	100
у т. ч. за рахунок		
коштів державного бюджету	28482	1,1
коштів місцевих бюджетів	191716	7,4
власних коштів підприємств та організацій	1189369	46,2
кредитів банків та інших позик	470717	18,3

Джерело: складено авторами на підставі [1]

Згідно даних Державного комітету статистики, в першому кварталі 2018 року освоєно 89 млрд грн капітальних інвестицій (без урахування тимчасово окупованих Криму, Севастополя і частини зони проведення операції Об'єднаних сил (в минулому АТО), що на 37,4% більше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2017 року.

У регіональному розрізі (на мезорівні) найбільше збільшення капітальних інвестицій в основні засоби спостерігається в першому кварталі 2018 року, в порівнянні з аналогічним періодом 2017 року, зафіксовано в Донецькій (в 2,3 разу), Чернігівській (вдвічі), Житомирській (на 64,6%) областях і Києві (на 61,1%).

Згідно зі статистикою представленою Державним комітетом статистики, капітальні інвестиції за звітний період зменшилися в Луганській (на 23,9%), в Чернівецькій (на 0,5%) областях.

У галузевому розрізі найбільше зростання капітальних інвестицій в першому кварталі поточного року зафіксовано на підприємствах інформації та телекомунікацій – вдвічі, фінансової і страхової діяльності – на 80,2%, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – на 69,3%.

Водночас у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування падіння капітальних інвестицій становило 3,1% і будівництві – на 3,4%.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких фінансується 76,2% загального обсягу.

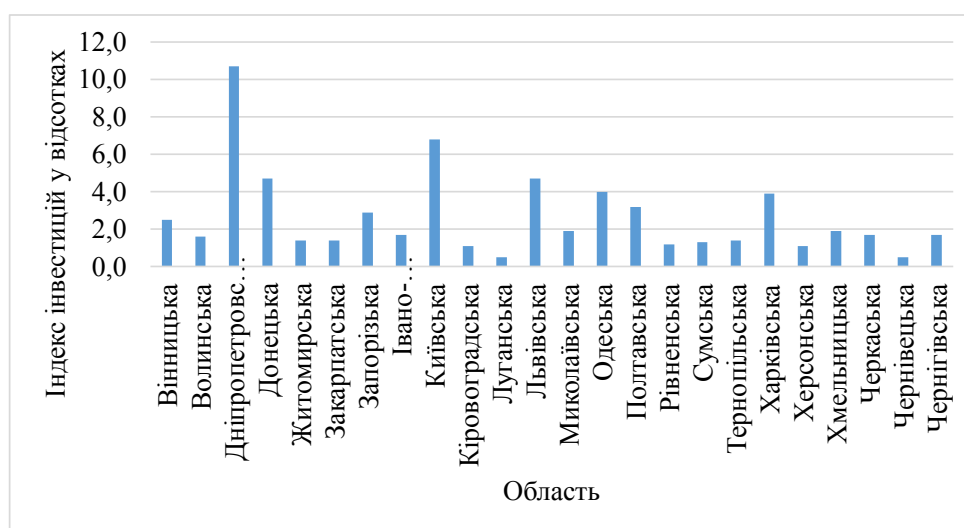
Вагому частку капітальних інвестицій вкладено в машини, обладнання та транспортні засоби – 49,3%, в будівлі та споруди – 38,2% всіх інвестицій.

На капітальний ремонт активів спрямовано 5 млрд грн капітальних інвестицій (5,7% загального обсягу).

Дані стосовно капітальних інвестицій на регіональному рівні за 2 квартали 2018 року представлено на рис. 1 [5].

У січні-червні 2018 року підприємства та організації України використали 206,9 млрд грн капітальних інвестицій, що на 26,5% більше, ніж за аналогічний період 2017 року. Про це йдеться в пояснювальній записці до проекту Державного бюджету України на 2019 рік.

Найбільше зростання було зафіксовано в сферах інформації та телекомунікації – на 64,9%, в сферах транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – на 61,1%, сферах фінансової та страхової діяльності – на 47%, галузях оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – на 46,4%. Значними темпами зросли обсяги капітальних інвестицій також в промисловість – на 34,4%. Частка капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків та інших позик зросла з 5,2% за I півріччя 2017 року до 7,5% в I півріччі 2018 року, коштів державного і місцевих бюджетів зросла на 0,1%

1 Дані вказано у відсотках до загального обсягу використаних капітальних інвестицій

2 Дані вказано без урахування м. Київ з огляду на естетичний вигляд таблиці (м. Київ – 36,2%)

Рис. 1. Капітальні інвестиції на мезорівні за січень-червень 2018 року

Джерело: складено авторами на підставі [1]

в порівнянні з торішнім періодом і склав 0,9%. При цьому основним джерелом капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, частка яких склала 75,4% від загального обсягу в січні-червні 2018 з порівнянні з 74,3% в січні-червні 2017 року.

Загалом слід зазначити, що починаючи з 2008 р. відбувалося зниження інвестиційної активності, яке спостерігається й досі та свідчить про наявність проблем у сфері фінансового забезпечення інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств. Значне уповільнення темпів оновлення основного капіталу значною мірою стало наслідком світової фінансово-економічної кризи, що призвело до обвального згортання інвестиційної діяльності в Україні. Зокрема, у 2009 р. обсяги інвестування в основний капітал скоротились більш ніж на 41,5% порівняно з 2008 р. Процес відновлення інвестиційної активності у після кризовий період розпочався із суттєвим відставанням від динаміки економічного зростання. Лише у 2011 р. вдалося забезпечити приріст обсягу капітальних інвестицій, що становив 23,9% порівняно з 2010 р., проте ця цифра виглядає вагомою лише через низьку базу порівняння. Утім вже у 2013 р. відбулося скорочення обсягу капітальних вкладень на 15,8 млрд грн у порівнянні із 2012 р. та було освоєно 247,9 млрд грн [4]. Зберігається негативна тенденція і в 2014 р., зокрема здійснено капітальних інвестицій на 18% менше від обсягу капітальних інвестицій 2013 р. У 2018 році, безумовно, значний вплив на динаміку інвестиційних процесів здійснювала політична нестабільність та невизначеність зовнішньоекономічного вектору розвитку України [5]. У сукупності із неефективною диференційованою політикою державної підтримки експортно-орієнтованих галузей та відсутності дієвих механізмів міжгалузевого переливання капіталу і стимулювання реінвестування прибутків, отриманих експортними галузями завдяки високим світовим цінам, це призвело до суттєвого звуження фінансових можливостей інвестиційного розвитку вітчизняних промислових підприємств.

З метою підвищення інвестиційної привабливості та ефективності використання основного капіталу на мікрорівні, виникає необхідність в координації дій держави і господарського сектору щодо вироблення загальноприйнятних дій для покращення існуючої ситуації. На думку автора, необхідно:

- визначити ключові напрямки і механізми мобілізації існуючих і залучення додаткових інвестиційних ресурсів для реалізації регіональних інвестиційних програм;
- встановити пріоритетність проектів, що мають високу значущість, швидку окупність і вигідність з погляду створення нових робочих місць і надходжень «швидких грошей» у місцевий бюджет;
- формувати та здійснювати популяризацію сприятливого для інвесторів іміджу регіону;
- провести реструктуризацію та оптимізацію неефективних виробництв у регіоні;

1. Кулінич О.А. *роль зовнішньої торгівлі в економічному розвитку в умовах ринкової трансформації: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. ек. наук: 08.01.01. Харків 2016 р.*

2. Маслій Н.Д., Дем'янчук М.А. *Дослідження зв'язку між макроекономічними показниками розвитку країни та податковими надходженнями. Економічний форум. Луцьк, 2017. № 1. С. 19–25.*

– сприяти формуванню і розвитку інноваційної діяльності, яка забезпечить сталий науково-технічний прогрес та створення конкурентоспроможного виробництва, що, своєю чергою, сприятиме прискореному технологічному переоснащенню виробництва.

У виробничій сфері західного регіону для підвищення ефективності використання основного капіталу, автор пропонує здійснити такі заходи:

- підвищити ефективність використання основних засобів і відповідно фондовіддачі повнішим завантаженням обладнання і вчасного та висококваліфікованого нагляду за його роботою;
- забезпечити зниження показника фондомісткості за рахунок збільшення обсягів виробництва і реалізації продукції шляхом підвищення її якості, чи випуску нової;
- провести вчасне і якісне технічне переоснащення, модернізацію або реконструкцію виробництва для запобігання моральному і фізичному зношенню основних засобів;
- впровадити нову техніку і технології, що ґрунтуються на інноваційній основі;
- підвищити рівень використання амортизаційних відрахувань як вагомого джерела власних інвестиційних ресурсів.

Отже, коли йдеться про основні засоби, обов'язково виникає питання про ефективність їх використання і застосування. Ефективне їх використання є дуже важливим економічним завданням. Його вирішення означає збільшення виробництва необхідної суспільству продукції, підвищення віддачі створеного виробничого потенціалу і більш повне задоволення потреб населення, поліпшення балансу обладнання в країні, зниження собівартості продукції, зростання рентабельності виробництва, отримання прибутків підприємств.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження можна зробити висновок, що структура інвестиційних ресурсів, на всіх економічних рівнях, не є оптимальною. У нинішній ситуації інвестиції здебільшого здійснюються за рахунок коштів вітчизняних підприємств (72%). На другому місці є кошти населення та кредити банківських установ. Суттєво зменшились іноземні інвестиції та зовсім незначним є інвестування за рахунок коштів державного бюджету. З урахуванням цього особливу увагу Уряду має бути спрямовано на підтримку діяльності вітчизняних компаній шляхом сприяння малому і середньому бізнесу. Вимагає додаткового дослідження інвестиційний потенціал населення, передусім українських мігрантів. Незадовільний стан справ у сфері іноземного інвестування є відбиттям несприятливого інвестиційного клімату і потребує також кардинального вдосконалення державної політики в цій сфері.

Загалом, між усіма джерелами інвестування простежується взаємозалежність щодо використання їх у сучасних умовах. Лише в комплексі вони утворюють систему фінансового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні на всіх економічних рівнях.

3. Інструкція щодо складання форм державних статистичних спостережень № 2 «Звіт про капітальні інвестиції» та № 1 «Звіт про інвестиції в основний капітал» № 476 від 9 жовтня 2006 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>.

4. Макконнелл К., Брю С. Економіка: принципи, проблеми, політика. Пер. з англ. 20-го вид. К.: 2014. 785 с.

5. Наказ державного комітету статистики України «Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій» від 25 грудня 2009 р. № 494. URL: <http://www.rada.gov.ua>.

6. Кравченко О.В. Оцінка інвестиційної активності промислових підприємств в Україні. Ефективна економіка, вид. № 10 від 10.05.18. URL: <http://www.investplan.com.ua/>

7. Методика розрахунку індексів основних засобів за первісною (переоціненою) вартістю. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

E-mail: masliy.natalia@gmail.com